

Nr 125.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anordnandet av en allmän jordbruksräkning under 1925; given Stockholms slott den 13 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Sven Linders.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Departementschefen, statsrådet Linders anför:

Såsom framgår av punkt 98 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition, har fråga väckts dels angående omorganisation av jordbruksstatistiken och dels om anordnandet av en allmän jordbruksräkning under 1925. Vid statsverkspropositionens avfattande förelåg emellertid ärendet icke i tillräckligt utrett skick. Då numera utredningen slutförts, får jag ånyo anmäla ärendet till Kungl. Maj:ts prövning.

För vart och ett av åren 1913—1920 har riksdagen beviljat anslag till insamlande av jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar. Enligt den fastställda planen hava undersökningarna från och med 1913 årligen ägt rum inom omkring en åttondel av riket och hava slutförts 1920.

Bihang till riksdagens protokoll 1925. 1 saml. 105 häft. (Nr 125.)

De bestämmelser, som reglera den svenska jordbruksstatistiken, innehållas i reglementet den 13 december 1912 (nr 319) angående vissa åtgärder för insamlande av uppgifter till rikets officiella jordbruksstatistik.

Enligt nämnda reglemente skola för jordbruksstatistiken grundläggande upplysningar insamlas genom av hushållningssällskapen föranstaltade lokalundersökningar, vid vilka särskilda lokalundersökare genom personligt besök vid varje brukningsdel inhämta uppgifter angående ägoslagens areal, åkerjordens användning, utsäde och skörd samt husdjurens antal m. m. Under vart och ett av åren 1913—1920 undersöktes på detta sätt $\frac{1}{3}$ av varje hushållningssällskaps område. Sedan hela riket med år 1920 blivit fullständigt undersökt en gång, hava lokalundersökningarna tills vidare inställts.

Bidrag av statsmedel till bestridande av de med lokalundersökningarna förenade kostnaderna har utgått till hushållningssällskapen för åren 1913—1919 med intill hälften och för år 1920 med intill tre fjärdedelar av den totala kostnaden samt därutöver, i den mån anslagna medel därtill lämnat tillgång, ytterligare understöd med visst begränsat belopp.

Vid sidan av nyssnämnda lokalundersökningar insamlas därjämte genom hushållningssällskapens förmedling följande årliga uppgifter till jordbruksstatistiken.

1:o. Rapporter över årsväxtens ställning för var och en av månaderna maj—september, avgivna av omkring 300, av hushållningssällskapen utsedda ombud (häradsombud) i skilda delar av landet. Ombuden avgiva var och en för sitt område siffermässiga omdömen om skördeutsikterna beträffande de 15 viktigaste växtslagen enligt en värdeskala, där 5 anger mycket god skörd och 1 betecknar nära missväxt. I fråga om höstvetete och höstråg skola ombuden i rapporten för september månad därjämte angiva storleken av skörden per hektar. För varje månad publicerar statistiska centralbyrån ett sammandrag av skörderapporterna, vilket brukar utkomma omkring 10 dagar efter månadens slut. I septemberrapporten brukar dessutom meddelas en första beräkning av årets skörd, vilken för höstsäden bygger på de nyssnämnda uppgifterna om skörden per hektar men för övriga växtslag nödgas använda en mera summarisk metod; de enda uppgifter man för dem har äro de allmänna skördeomdömena i skalan 1—5, och dessa omdömen omräknas med ledning av erfarenheterna för en följd av år till skörd per hektar, som därefter användes för beräkning av totalskörden.

2:o. Uppgifter om åkerjordens användning, avgivna sockenvis av omkring 2,500, likaledes av hushållningssällskapen utsedda ombud (sockenombud) före utgången av juni månad de år, det anses erforderligt att införskaffa dylika uppgifter. Ombuden skola därvid i summor för varje socken angiva storleken av den för varje växtslag använda arealen, varvid statistiska centralbyrån, för underlättande av ombudens arbete, å de till dem utsända blanketterna i förväg antecknar motsvarande arealuppgifter för närmast föregående år.

3:o. Preliminära uppgifter om skörden per hektar, avgivna av de under punkt 1:o omnämnda häradsombuden före 15 november.

4:o. Definitiva uppgifter om skörden per hektar, avgivna av de under punkt 2:o omnämnda sockenombuden före utgången av februari månad.

Hushållningssällskapens ovannämnda härads- och sockenombud hava ingen ersättning för sitt arbete, och hushållningssällskapen själva uppbära intet särskilt statsbidrag för insamlingen av de årliga jordbruksstatistiska uppgifterna.

På grundval av uppgifterna under punkterna 2:o och 3:o angående arealen för varje växtslag och skörden per hektar utför statistiska centralbyrån varje år en preliminär beräkning av totalskörden, under det att den definitiva skördeberäkningen grundar sig på uppgifterna enligt 2:o och 4:o; resultaten av dessa beräkningar framlägger centralbyrån i sina årliga berättelser »Årsväxten» samt »Jordbruk och boskapsskötsel».

Sedan fråga uppkommit om omläggning av jordbruksstatistiken och denna fråga varit föremål för utredning av sakkunniga, framlade Kungl. Maj:t den 5 mars 1920 proposition i ämnet, nr 159. Enligt detta förslag skulle de förutvarande lokalundersökningarna upphöra och i stället de för jordbruksstatistiken grundläggande uppgifterna insamlas genom allmänna, samtidigt för hela landet utförda räkningar, vilka borde återkomma vart tredje år. Totalkostnaderna för en räkning beräknades approximativt till 210,000 kronor, och syntes första räkningen böra äga rum 1923. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen för ändamålet å extra stat för ett vart av åren 1921 och 1922 anvisat reservationsanslag av 70,000 kronor. För tiden därefter har på grund av det statsfinansiella läget ytterligare anslag icke anvisats.

Såsom framgår av det vid berörda proposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet förelåg icke då fullständig utredning i ämnet. Kungl. Maj:t har den 30 juni 1920 anbefallt statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen att vid fortsatt prövning och utredning av frågan angående jordbruksstatistikens omorganisation beakta vad som anförts av departementschefen vid avlåtandet av omnämnda proposition samt av riksdagen i dess skrivelse 1920 nr 415.

I skrivelse den 8 december 1924 hava *statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen* inkommit med förslag till jordbruksstatistikens omorganisation, vilket sammanfattas i följande huvudpunkter:

1. Statistik över ägoslagens areal upprättas vart tionde år och grundas på de till de allmänna fastighetstaxeringarna avgivna uppgifterna.

2. Under loppet av varje 10-årsperiod anordnas två allmänna jordbruksräkningar, vid vilka individuella uppgifter införskaffas angående åkerjordens användning samt antalet kreatur, varjämte vid förefallande behov dylik räkning anordnas även för mellanliggande år.

3. För åren mellan de allmänna jordbruksräkningarna insamlas enligt den representativa metoden uppgifter från omkring $\frac{1}{10}$ av alla brukningsdelar för utrönande av förändringarna i åkerjordens användning samt kreatursantalet.

4. Sockenombudens uppgifter beträffande jordbruksstatistiken överflyttas på hushållningssällskapens nya underavdelningar för socknarna, och häradsombudens uppgifter överflyttas på samma sätt på motsvarande avdelningar för härad, i den mån sådana avdelningar finnas inrättade.

5. I årsväxt- och skörderapporten för september införskaffas uppgifter om skörden per hektar av höstsädehalm samt hö från odlad jord och naturlig äng. En ny årsväxt- och skörderapport införes för oktober månad, i vilken uppgifter införskaffas angående skörden per hektar av vårsäd och rotfrukter samt angående den nya höstsädesbroddens utveckling.

6. Häradsombudens preliminära uppgifter om skörden per hektar upphöra, och sockenombudens motsvarande definitiva uppgifter avgivas före den 15 januari.

De totala kostnaderna vid en jordbruksräkning hava av ämbetsverken beräknats till 127,300 kronor och de representativa undersökningar, som för åren mellan de allmänna jordbruksräkningarna ifrågasatts för möjliggörande av en uppskattning av förändringarna i arealens användning och kreaturernas antal, till 13,000 kronor. Härjämte beräknas för statistisk bearbetning av materialet från de allmänna fastighetstaxeringarna — begränsat till de allenast för jordbruksstatistiken direkt erforderliga arealuppgifterna och varannan fastighetstaxering — ett belopp av omkring 40,000 kronor.

Som i anslag för åren 1921 och 1922 finnas för anordnande av en allmän jordbruksräkning reserverade medel å tillhoppa 140,000 kronor, hava ämbetsverken hemställt, att Kungl. Maj:t dels hos innevarande års riksdag måtte göra framställning om medgivande att därav använda erforderligt belopp för anordnande i överensstämmelse med ämbetsverkens förslag av en allmän jordbruksräkning under 1925 dels ock, därest ifrågasatt förslag vunne riksdagens bifall, anbefalla ämbetsverken att till Kungl. Maj:t inkomma med detaljerad plan för ifrågasatt räkning och för jordbruksstatistikens organisation i övrigt.

Till motivering för sitt förslag anför ämbetsverken bland annat följande.

Lokalundersökningarna hade för sitt utförande krävt en omfattande apparat. Som förberedelse hade statistiska centralbyrån varje undersökningsår upprättat utdrag ur mantalslängderna för de socknar, som skulle undersökas, upptagande nominativa uppgifter angående varje jordbruksfastighet samt dess ägare eller brukare. Dessa utdrag vore avsedda att tjäna undersökarna till ledning vid deras besök i orterna och underlättade därjämte för centralbyrån kontrollen över materialets fullständighet.

Lokalundersökarna utsåges av hushållningssällskapen och uppginge varje år till ett antal av 80—100. Flertalet av dem vore praktiska jordbrukare eller lärare vid lantbruks- och lantmannaskolor. Den uppgift lokalundersökarna hade sig förelagd vore ingalunda lätt. I den för dem fastställda instruktionen hade visserligen förutsatts, att de skulle kunna i förväg utsända blanketter för att ifyllas av jordbrukarna själva, varefter lokalundersökarna vid sitt besök endast skulle hava att insamla och kon-

trollera uppgifterna, men enligt lokalundersökarnas nästan samstämmiga erfarenhet syntes nyttan av detta förfaringssätt hava varit ganska ringa, då jordbrukarna i allmänhet icke förstätt att på egen hand ifylla blanketten. Detta arbete hade därför så gott som alltid måst utföras av lokalundersökarna själva, som därvid haft att genom frågor hos vederbörande jordbrukare skaffa sig de erforderliga upplysningarna. De frågor, som därvid mött den största svårigheten att få besvarade, hade varit angående arealen av naturlig äng, skogs- och hagmark samt brukningsdelarnas totalareal. Där kartor funnits tillgängliga, hade från dem uppgifter kunnat hämtas åtminstone angående totalarealen, men detta hjälpmedel hade långt ifrån alltid stått till buds, och jordbrukarnas egen kännedom särskilt om skogsarealen vore i regel mycket ringa. En följd härav hade blivit, att många lokalundersökare på grund av svårigheter att erhålla en någorlunda säker arealuppgift underlåtit att ifylla ifrågavarande delar av blanketten. Det hade även för undersökarna mött vissa svårigheter att erhålla uppgifterna om skördens storlek, som därför likaledes i åtskilliga fall helt och hållet sänkades. Däremot syntes det i regel hava varit jämförelsevis lätt att erhålla de begärda uppgifterna om kreaturens antal och om åkerarealens storlek. Även beträffande sistnämnda areals fördelning efter användningen för olika växtslag hade det i allmänhet för undersökarna varit möjligt att erhålla tillfredsställande uppgifter, om också deras inhämtande varit ganska tidsödande.

Skulle ett omdöme avgivas om det vid lokalundersökningarna insamlade materialets tillförlitlighet, torde man kunna säga, att detsamma i stort sett vore fullt tillfredsställande och att det väl kunde mäta sig med motsvarande uppgifter i andra länder. Bäst vore otvivelaktigt de för en beskrivning av jordbrukets beskaffenhet viktigaste uppgifterna om åkerarealens storlek och dess användning för olika växtslag. Övriga arealuppgifter lede otvivelaktigt av en viss osäkerhet, vilket också torde få sägas om skördeuppgifterna. Uppgifterna om kreatursantalet vore de, som erbjöde de minsta svårigheterna att insamla, men trots detta vore i vissa fall uppgifterna om smädjurens antal icke fullt tillfredsställande. Detta stode i samband med den använda metoden och tidpunkten för deras insamlande. Lokalundersökningarna började ofta i maj månad och påginge ända till augusti eller september, stundom ännu längre. I den för lokalundersökarna fastställda instruktionen föreskrevs visserligen, att uppgifterna om djurantalet skulle avse ställningen den 1 juni undersökningsåret, men erfarenheten hade visat, att uppgifterna i stället stundom angävo djurantalet vid den tidpunkt, då vederbörande brukningsdel besöktes, och där besöket ägt rum under senare delen av sommaren eller hösten, kunde ganska betydande förändringar hava inträffat i kreaturstammen sedan den 1 juni. Detta gällde i synnerhet smådjur, framförallt smågrisar. Denna olägenhet framträdde så mycket starkare, som kreatursbeståndet närmast före och efter den 1 juni befunno sig i stark ökning. Fördelaktigare hade varit, om man kunnat välja en något senare tidpunkt.

De i det föregående framhållna bristerna hos de vid lokalundersökningarna insamlade primäruppgifterna vore dock icke större, än man, i betraktande av de stora svårigheter, som alltid måste vara förbundna med så omfattande jordbruksstatistiska undersökningar, kunnat förvänta. Överhuvudtaget torde det knappast vara möjligt att på någon annan väg erhålla fullständigare och mera tillförlitliga uppgifter.

Trots det nu anförda, lede emellertid den använda metoden för lokal-

undersökningarnas genomförande och den svenska jordbruksstatistikens organisation i allmänhet av vissa brister, som det syntes nödvändigt att på något sätt få avhjälpna. Den omständigheten, att lokalundersökningarna icke utförts på en gång över hela landet utan under den gångna undersökningsperioden varit fördelade på åtta år, hade visserligen otvivelaktigt för hushållningssällskapen gjort det lättare att organisera undersökningarna och att anskaffa lämpliga personer som lokalundersökare, vilket givetvis varit till fördel för uppgifternas kvalitet. Men å andra sidan hade denna uppdelning på flera år även visat sig medföra betydande olägenheter. Med det använda förfaringssättet hade inga fullständiga årssiffror erhållits för hela landet vare sig angående kreatursantalet eller angående åkerjordens användning, en olägenhet, som framträtt särskilt skarpt under de gångna krisåren med deras starka växlingar i båda dessa avseenden. Och då det just under nämnda år för statsmakterna varit av den största betydelse att äga en så vitt möjligt säker kännedom om jordbrukets ståndpunkt och utveckling, hade upprepade husdjursräkningar och arealinventeringar måst företagas. Då lokalundersökningarna sålunda visat sig icke kunna tillgodose det aktuella behovet av jordbruksstatistiska uppgifter, hade ett dubbelarbete måst utföras, som givetvis medfört ökade kostnader. Härtill komme, att, sedan för ett visst år genom husdjursräkning och arealinventering de viktigaste uppgifterna till belysning av jordbrukets produktion fullständigt erhållits för hela landet, den betydligt senare utkommande ordinarie jordbruksstatistiska berättelsen förlorat det mesta av sitt intresse.

De ur principiell synpunkt allvarligaste olägenheterna med lokalundersökningarna mötte emellertid, då det gällde att använda det insamlade materialet för en mera ingående beskrivning av jordbrukets ståndpunkt eller för undersökning av jordbrukets drift. Ett material, som insamlats under loppet av flera år, erbjöde icke någon lämplig grundval för en jämförelse mellan jordbrukets ståndpunkt eller kreatursstammens storlek inom olika delar av landet eller av ett och samma län. Såväl jordbrukets regelbundet fortgående utveckling som tillfälligt inträffade rubbningar kunde göra uppgifter, som insamlats under olika år, med varandra mindre jämförbara, varigenom en jämförelse mellan olika trakter kunde bliva fullkomligt missvisande. Så skulle en redogörelse för kreaturskötselns omfattning inom två närgränsande härad giva en oriktig bild av förhållandena, om det ena häradet undersökts ett år med normal kreatursstam, medan uppgifterna från det andra häradet insamlats ett år, då kreatursstammen var starkt minskad. Icke heller kunde de under loppet av åtta år insamlade uppgifterna för ett län giva en riktig bild av jordbrukets ståndpunkt inom länets olika delar, då jordbruket under denna tidrymd kunde hava undergått betydliga förändringar. Ett oeftergivligt villkor för att ett jordbruksstatistiskt material skulle kunna utnyttjas ur geografisk synpunkt vore därför, att det skulle vara insamlat vid en och samma tidpunkt.

Av jordbruksstatistiken måste vidare fordras, att den möjliggjorde en analys av jordbrukets karaktär vid gårdar av olika storlek, men även en dylik undersökning ledde lätt till missvisande resultat, om den byggde på material, som insamlats under olika år, då åkerjordens användning och kreatursstammens storlek samt i ännu högre grad skördeutfallet kunde hava varit helt olika.

De nu senast påpekade olägenheterna hade i hög grad gjort sig gällande

under den med år 1920 avslutade undersökningsperioden och omöjliggjort ett fullständigt utnyttjande av det med så stora kostnader insamlade materialet. Men olägenheterna kunde framträda även under mera normala förhållanden och kunde icke undvikas, så länge de för jordbruksstatistiken grundläggande uppgifterna insamlades efter den hittills tillämpade metoden.

Till de här ovan framhållna olägenheterna med lokalundersökningarna komme ytterligare, att deras genomförande vore förenat med betydande kostnader. Under 8-årsperioden 1913—1920 uppginge kostnaderna för uppgifternas insamling till 491,116 kronor, vartill staten bidragit med 240,000 kronor och det övriga bekostats av hushållningssällskapen.

Vad beträffade jordbruksstatistikens övriga grenar, hade helt naturligt de årliga skördeberäkningarna måst lida av att man från lokalundersökningarna icke kunnat erhålla fullständiga uppgifter för hela landet angående åkerjordens användning. För åren 1917—1919 nödgades man därför anordna allmänna arealinventeringar, men för de följande åren hade man, bortsett från den åttondel av landet, som lokalundersöktes år 1920, helt och hållet saknat direkta uppgifter. För att i någon mån fylla denna svåra lucka och erhålla en åtminstone ungefärlig kännedom om de förändringar, som från 1919 till 1920 inträffat i åkerjordens användning, hade statistiska centralbyrån under sommaren 1920 genom sockenombuden införskaffat summariska uppgifter för varje socken angående ökningen eller minskningen i den för varje särskilt växtslag använda arealen. För att underlätta ombudens arbete hade därvid av centralbyrån i förväg å blanketterna antecknats arealen för varje växtslag inom vederbörande kommun. Liknande uppgifter hade införskaffats jämväl för åren 1922 och 1924 samt för år 1923 från de sockerbetsodlande länen.

En dylik undersökningsmetod vore emellertid ur flera synpunkter i hög grad otillfredsställande och måste betecknas som en betänklig nödfallsutväg. Sockenombuden hade icke möjlighet att exakt ange storleken av arealförändringarna från ett år till ett annat, då man inte kunde begära, att ombuden utan någon som helst ersättning skulle vända sig till varje särskild jordbrukare för att få reda på arealerna. De nödgades därför, om de överhuvud taget vore villiga att lämna någon uppgift, göra en ungefärlig uppskattning, eller rättare sagt gissning, och även om resultatet av alla sockenombudens gissningar, då de sammanfattades för hela landet, kunde giva en ungefärlig föreställning om den huvudsakliga riktningen av de inträffade förändringarna, så måste dock en sådan löslig undersökningsmetod bibringa uppgiftslämnarna den uppfattningen, att hela vår skördestatistik vilade på en mycket osäker grundval, och stärkte därigenom ytterligare det allmänt inrotade misstroendet mot allt vad statistik hette. Det hade även visat sig förenat med icke obetydliga svårigheter att från sockenombuden erhålla uppgifter av ifrågavarande slag.

Även för kännedomen om kreaturstammens storlek lämnade lokalundersökningarna ett otillräckligt material, då man aldrig fick uppgift om husdjurens antal i hela landet på en gång. Denna lucka fylldes under krisåren genom särskilda husdjursräkningar, och för år 1920 hade statistiska centralbyrån gjort en summarisk beräkning med utgångspunkt från de procentiska förändringarna från 1919 till 1920 inom de under sistnämnda år lokalundersökta delarna av landet. Men efter 1920 saknade man helt och hållet uppgift om kreaturstammens storlek, vilket naturligtvis vore en mycket allvarlig brist, som snarast möjligt måste avhjälpas.

Efter att hava erinrat om, att ämbetsverken, med anledning av att den 1913 påbörjade perioden för lokalundersökningarna skulle vara avslutad med år 1920, för utredning angående reformering av jordbruksstatistiken 1919 tillkallat sakkunniga, vilka föreslogo, att lokalundersökningarna skulle upphöra och ersättas med allmänna jordbruksräkningar vartannat år, varvid jordbrukarna skulle åläggas uppgiftsplikt, och att Kungl. Maj:t i proposition nr 159 till 1920 års riksdag upptog detta förslag samt att riksdagen genom bifall till jordbruksutskottets utlåtande över nyssnämnda proposition uttalat betänkligheter mot den ifrågasatta uppgiftsplikten, anföra ämbetsverken bland annat ytterligare följande.

Numera hade emellertid frågan om jordbruksstatistikens omorganisation kommit i ett delvis nytt läge. I förordningen den 7 juli 1921 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid allmän fastighetstaxering år 1922 vore föreskrivet, att varje ägare av jordbruksfastighet skulle till taxeringsmyndigheten till ledning vid taxeringen lämna vissa uppgifter, bland annat angående arealen av åker, tomt och trädgårdsmark, ängsmark, odlingsmark, betesmark, produktiv skogsmark samt övrig areal. Härigenom syntes en möjlighet öppnad att utan särskilda kostnader och under betryggande former för materialets tillförlitlighet och fullständighet erhålla just de uppgifter, om de olika ägoslagens areal, vilka alltid visat sig vara de svåraste och som även 1920 väckt jordbruksutskottets betänkligheter gent emot det då framlagda organisationsförslaget i vad det gällde jordbrukarnas uppgiftsplikt.

Som det vore föreskrivet, att särskild deklaration skulle avlämnas för varje brukningsdel, vore materialet i avseende på uppgifterna om ägoslagens areal alldeles likartat med det vid lokalundersökningarna insamlade, dock med den skillnaden, att vid 1922 års fastighetstaxering specificerade arealuppgifter lämnades endast för jordbruks- men icke för annan fastighet. För de senare lämnades endast en summarisk uppgift om fastighetens hela areal. Då ett stort antal lägenheter, som taxerats såsom annan fastighet, likväl hade små arealer av trädgård och åker, vore materialet alltså i någon mån ofullständigt. Det kunde emellertid ifrågasättas, om icke vid följande fastighetstaxeringar specificerade arealuppgifter borde lämnas jämväl för »annan fastighet», vilket torde kunna vara till nytta icke endast ur statistisk synpunkt utan även för själva taxeringsarbetet. För att utröna möjligheten av att bygga arealstatistiken på de nämnda uppgifterna till fastighetstaxeringen hade statistiska centralbyrån underkastat materialet från 37 socknar i olika delar av landet en ingående försöksbearbetning. Den verkställda försöksbearbetningen hade i stort sett ådagalagt de vid 1922 års allmänna fastighetstaxering avgivna uppgifternas lämplighet som grundval för statistiken över de olika ägoslagens areal. Det syntes därför lämpligt, att statistiken över ägoslagens areal utbrötes från de ifrågasatta allmänna jordbruksräkningarna och för framtiden byggdes på de till fastighetstaxeringarna avgivna uppgifterna. De förhållanden, som denna gren av statistiken hade till uppgift att belysa, underginge mycket små förändringar från år till år och torde därför endast mera sällan behöva underkastas statistisk belysning. För statistiken över ägoslagens areal torde det därför näppeligen krävas, att den verkställdes oftare än vart tionde år, vadan alltså ur denna synpunkt det syntes tillräckligt, att materialet endast från varannan fastighetstaxering

underkastades statistisk bearbetning. Ämbetsverken hade därför begränsat sig till att, med hänsyn till statistiken över ägoslagens areal, föreslå en bearbetning av materialet från endast varannan dylik taxering. Under alla förhållanden torde emellertid materialet från den närmast kommande allmänna fastighetstaxeringen böra statistiskt bearbetas med hänsyn såväl därtill, att de sista nu tillgängliga uppgifterna om ägoslagens areal snart vore föråldrade, som även därtill, att ifrågakarande fastighetstaxering kunde antagas bli den första efter en ny skattelagstiftning och därför torde kunna påräkna särskilt intresse ur skattestatistisk synpunkt. Slutligen torde beträffande den här ifrågasatta anordningen av statistiken över ägoslagens areal förtjäna framhållas, att en avsevärd kostnadsbesparing gjordes, enär det eljest så omfattande insamlings- och första granskningsarbetet icke skulle komma att kräva några särskilda kostnader.

Genom den här ifrågasatta åtgärden skulle icke endast en säker grundval skapas för arealstatistiken. Sedan ifrågakarande arealuppgifter utbrutits från de allmänna jordbruksräkningarna, skulle därjämte frågan om jordbruksstatistikens organisation i övrigt bli avsevärt förenklad. Vid sidan av statistiken över ägoslagens areal, som icke vore underkastad några hastiga förändringar, måste den officiella jordbruksstatistiken för sina skördeberäkningar på något sätt kunna följa de årliga förändringarna i *den odlade jordens användning*. Det effektivaste förfaringssättet för erhållande av de erforderliga uppgifterna om åkerjordens användning vore otvivelaktigt att genom årliga arealinventeringar införskaffa uppgifter från varje brukningsdel i hela landet, såsom det hos oss skedde de tre åren 1917—1919 och som man i Danmark fortsatt med även alla de följande åren. Ätminstone under nuvarande förhållanden torde emellertid en sådan anordning icke kunna ifrågasättas. Det torde därför vara nödvändigt att utföra allmänna arealinventeringar endast med vissa års mellanrum och för de mellanliggande åren med billigare medel skaffa sig en ungefärlig kännedom om de sedan den sista inventeringen inträffade förändringarna i åkerjordens användning. Vid en dylik anordning skulle de allmänna inventeringarna få den dubbla uppgiften att bilda icke endast grundvalen för samma års statistik över åkerjordens användning utan även utgångspunkten för motsvarande mera summariska uppskattningar under de följande åren intill nästa inventering. Härav följde till en början, att tiden mellan två inventeringar icke finge bli för lång, då redan på grund av jordbrukets normala utveckling det icke vore möjligt att med en summarisk uppskattningsmetod följa förändringarna i växtodlingen, om utgångspunkten låge alltför långt tillbaka i tiden. Därtill komme emellertid ytterligare, att arealinventeringarnas båda nyssnämnda uppgifter under vissa förhållanden kunde vara svåra att med varandra förena. Om exempelvis under ett år på grund av abnorma väderleksförhållanden förändringarna i åkerjordens användning varit särskilt stora, gjorde sig behovet starkt gällande att genom en inventering vinna kännedom om årets arealer av varje växtslag. Men som utgångspunkt för en uppskattning av samma arealer under de följande åren lämpade sig materialet från ett år med abnorm areal-användning uppenbarligen icke. Med hänsyn till det ovan sagda syntes det lämpligt, att regelbundna räkningar anordnades vart femte år, eller närmare angivet de år, som slutade på 5 och 0. Anordnandet av räkningar vart femte år uteslöte dock icke, att ett oavvisligt behov av en jordbruksräkning kunde uppstå även under ett mellanliggande år, därest tillfäl-

liga rubbningar i jordbrukets drift skulle förekomma av större omfattning, än att de kunde på ett tillfredsställande sätt följas genom de i det följande föreslagna representativa undersökningarna. De tillfälliga räkningarna torde dock icke behöva hava samma omfattning som de ordinarie, utan syntes lämpligen kunna i varje fall begränsas till den gren av jordbruket eller den del av landet, som av förhållandena påkallades.

Den lämpligaste metoden att för de mellan arealinventeringarna liggande åren erhålla kännedom om arealens användning vore den representativa, varvid individuella uppgifter skulle införskaffas från omkring 10 procent av samtliga brukningsdelar samt med ledning härav en uppskattning göras för hela landet. Det representativa urvalet kunde därvid tänkas utfört på två olika sätt. Antingen så, att uppgifter insamlades från 10 procent av brukningsdelarna i varje kommun, varvid det vore av stor vikt, att man finge uppgifter från brukningsdelar av alla storlekskategorier. Eller också kunde man begränsa inventeringen till ungefär $\frac{1}{10}$ av alla socknar men i stället inom dessa socknar insamla uppgifter från samtliga brukningsdelar, möjligen med undantag av de allra minsta med högst 1 hektar åker. För att efter den senare metoden ett tillfredsställande resultat skulle vinnas, vore det av vikt, att socknarna utvaldes inom olika delar av varje län på sådant sätt, att de därifrån erhållna uppgifterna bleve representativa för ställningen inom länen i deras helhet och inom hela riket. Representativa undersökningar enligt det förstnämnda förfaringsättet hade vid upprepade tillfällen utförts inom den norska jordbruksstatistiken, och i Finland utarbetades från och med år 1921 den årliga jordbruksstatistiken efter samma metod. De allmänna inventeringarna skulle vid sidan av sin huvuduppgift att utgöra grundvalen för vår kännedom om den odlade jordens användning även kunna i ett par avseenden komplettera den på materialet från fastighetstaxeringarna byggda arealstatistiken. Vid denna erhöles ingen uppgift om trädgårdsarealen, emedan tomt och trädgård där redovisades tillsammans. För att fylla denna lucka kunde man vid arealinventeringarna begära uppgifter även om trädgårdsarealen och vissa därmed sammanhängande förhållanden. Trädgårdsodlingen vore i vårt land en så betydande näring, och värdet av dess produkter uppginge årligen till så avsevärda belopp, att en utvidgning av undersökningen i denna riktning syntes väl motiverad. Vid 1919 års arealinventering och husdjursräkning vore innehavare av fastigheter med högst 0.25 hektar odlad jord undantagna från skyldigheten att lämna uppgifter om den odlade jordens användning. För att den här föreslagna statistiken över trädgårdsarealen och antalet fruktträd icke skulle bli alltför ofullständig krävdes emellertid, att vid den ifrågasatta undersökningen uppgiftsskyldigheten utsträcktes även till alla innehavare av odlad jord under nyss angivna storleksgräns, emedan trädgårdsodlingen vid dylika smålägenheter hade en icke obetydlig omfattning. För en bearbetning av höskördens storlek från naturlig äng erfordrades kännedom om den ängsareal, som användes för slätter. Det torde därför bli nödvändigt att vid de allmänna jordbruksräkningarna införskaffa uppgifter jämväl om slätterängarnas areal. Med hänsyn till den stora betydelsen av den rationella beteskulturen syntes det även önskvärt, att man samtidigt erhöles uppgifter om den kultiverade betesmarkens areal. *Kreaturens antal* vore på samma sätt som växtodlingen underkastat årliga förändringar, som det tillkomme

Jordbruksstatistiken att belysa. Efter 1919 års husdjursräkning samt lokalundersökningarnas upphörande år 1920 saknades emellertid helt och hållet uppgifter om kreatursstammens storlek, en brist, som gjort sig i hög grad kännbar på grund av de säkerligen avsevärda förändringar, som sedan denna tid inträffat i kreatursskötselns omfattning. Det vore därför ett ofrånkomligt krav, att statistiken över kreaturens antal återupptoges. Vid båda de nyssnämnda utredningarna hade det såväl för uppgiftsinsamlandet som för materialets fullständiga utnyttjande visat sig vara utmärkt fördelaktigt, att uppgifterna om areal och kreatur insamlades på samma gång och på en och samma blankett, ett förfaringssätt som därför torde böra bibehållas även för framtiden. Även ur andra synpunkter syntes det lämpligt, att såväl de allmänna arealinventeringarna som de däremellan utförda representativa undersökningarna förenades med husdjursräkningar. Härigenom skulle uppgifter om kreaturens antal erhållas dels två gånger under varje tioårsperiod för hela landet, dels för mellanliggande år för ungefär en tiondel av alla brukningsdelar. Härigenom skulle det bliva möjligt såväl att för vissa tidpunkter erhålla en detaljerad och fullständig bild av kreatursskötselns omfattning som ock att följa dess växlingar från år till år. De vart femte år utförda arealinventeringarna och husdjursräkningarna syntes lämpligen böra benämnas allmänna jordbruksräkningar. För värdet av ifrågakommande allmänna jordbruksräkningar såväl som av de däremellan utförda representativa undersökningarna vore det av största betydelse, att lämpliga lokala organ ombesörjde insamlingsarbetet. Vid de under åren 1916—1918 utförda husdjursräkningarna hade primäruppgifterna insamlats av vederbörande magistrat, stadsstyrelse, landsfiskal eller polisuppsyningsman, under det att vid arealinventeringarna åren 1917 och 1918 samt vid 1919 års arealinventering och husdjursräkning de kommunala livsmedelsnämnderna hade fungerat som organ för insamlingsarbetet. Ersättning för det med uppgifternas insamling och granskning förenade arbetet hade utgått till livsmedelsnämnderna med 10 öre för varje fullständigt ifyllt blankett. Numera finnes i hushållningssällskapens underavdelningar lokala organ, som av lagstiftarna fått sig ålagd skyldigheten att utföra här ifrågakommande arbete, och frågan om jordbruksräkningarnas lokala organisation kunde därför betraktas som löst. Vid behandling av frågan om hushållningssällskapens omorganisation hade emellertid riksdagens jordbruksutskott uttalat, att för en tillämpning av detta stadgande om underavdelningarnas biträde vid jordbruksräkningarna givetvis måste förutsättas, att nödiga statsmedel ställdes till förfogande för ändamålet, då vederbörande underavdelning icke torde beräknas kunna av egna medel bestrida kostnaderna härför. Med hänsyn härtill och till nödvändigheten av att det icke obetydliga arbete, som skulle komma att påvila hushållningssällskapens underavdelningar vid jordbruksräkningarna bleve ordentligt utfört, torde det vara nödvändigt, att de erhöles ersättning av statsmedel för sitt arbete. I likhet med vad som skedde vid vissa motsvarande undersökningar under kristiden, torde denna ersättning kunna fastställas till 10 öre för varje fullständigt ifyllt blankett. Även vid de mellan de allmänna jordbruksräkningarna eventuellt ifrågakommande extra räkningarna som ock vid de representativa undersökningarna syntes insamlingsarbetet kunna ombesörjas av hushållningssällskapens underavdelningar mot en efter samma grunder beräknad ersättning. Tidpunkten för föregående undersökningar av liknande slag hade, med undantag för 1917 års arealinventering, varit fastställd till den

1 juni. Det kunde dock ifrågasättas, om nämnda datum vore en fullt lycklig tidpunkt för en jordbruksräkning. Särskilt i norra Sverige vore vårsådden då ännu icke avslutad, och även i fråga om en del andra växtslag mötte det svårigheter att så tidigt uppgiva arealen. Det syntes därför lämpligt, att undersökningen utfördes på en något senare tidpunkt, vid vilkens bestämmande hänsyn även borde tagas därtill, att den icke infölle på en för jordbrukarna alltför brådsåkande tid. Ur denna synpunkt torde tiden efter såddens slut och före höskörden vara den lämpligaste. Med de i hög grad olikartade förhållanden, som i senast berörda avseenden rådde i landet, torde därjämte en senare tidpunkt böra fastställas för norra Sverige än för övriga delar, varför det syntes lämpligt, att tidpunkten för de allmänna jordbruksräkningarna fastställdes i Norrland och Kopparbergs län till den 30 juni och i övriga Sverige till den 15 juni. Samma tidpunkt torde böra fastställas även för de föreslagna representativa undersökningarna. Då direkta uppgifter om arealens användning och kreatursantalet icke insamlats för hela landet sedan 1919 års arealinventering och husdjursräkning, vore det synnerligen angeläget, att den första allmänna jordbruksräkningen företoges redan sommaren 1925. De hushållningssällskapens underavdelningar, som från och med år 1925 skulle inrättas inom samtliga socknar, hade, bland annat, till uppgift att lämna biträde icke endast vid jordbruksräkningarna utan även vid insamlande av uppgifter i övrigt för jordbruksstatistiken och borde därför utan vidare övertaga det åliggande, som enligt det förut nämnda reglementet för jordbruksstatistiken tillkomme hushållningssällskapens sockenombud, att varje år lämna uppgifter om skörden och arbetsprisen för jordbruksarbetare. Sockenombudens andra åliggande att, om så påfordrades, lämna uppgifter rörande arealens användning behövde icke vidare ifrågakomma, därest det här framlagda förslaget att för åren mellan jordbruksräkningarna verkställa uppskattningar av arealens användning med tillhjälp av representativa undersökningar komme till användning. I de nya grunderna för hushållningssällskapens organisation vore även medgivet, att för härad, tingslag eller liknande område finge inrättas högre underavdelningar med samma åligganden beträffande jordbruksstatistiken som de förut nämnda sockenavdelningarna. I den mån dylika häradsavdelningar komme till stånd, torde de därför böra träda i stället för de nuvarande häradsombuden. Svagheten med det hittillsvarande rapportsystemet hade just varit svårigheten att ute i socknarna få lämpliga ombud, som varit villiga att utan ersättning underkasta sig besväret med uppgiftslämnandet. Det vore att hoppas, att dessa svårigheter skulle bliva i någon mån undanröjda genom den nya organisationen.

På grundval av uppgifterna om den för varje växtslag använda arealen verkställdes beräkningen av skördens totalkvantitet med ledning av de uppgifter om hektarskördens storlek, som till statistiska centralbyrån ingåves från hushållningssällskapens Ortsombud. Den i Sverige använda metoden att beräkna skörden med tillhjälp av uppgifter om hektarskördens storlek torde, för så vitt tillgång funnes till säkra arealuppgifter, giva ett mera tillförlitligt resultat än en sammanräkning av från varje jordbrukare inhämtade uppgifter om totalskörden. Vissa jämkningar i det hittills använda rapportsystemet torde likväl böra vidtagas. Enligt förut nämnda reglemente skulle uppgifter om skörden lämnas dels av hushållningssällskapens häradsombud före mitten av november månad, dels av sällskapens sockenombud före utgången av februari månad näst-

följande ar. Avsikten härmed vore, att statistiska centralbyrån på ett jämförelsevis tidigt stadium skulle från ett mindre antal uppgiftslämnare erhålla mera approximativa uppgifter såsom grundval för en preliminär beräkning av skörden, under det att säkrare uppgifter senare skulle lämnas av de talrikare sockenombuden, sedan tröskningen i huvudsak fullbordats. I verkligheten hade dock de tidigare uppgifterna fått den största användningen, emedan den definitiva beräkningen fullbordats först långt efter skördeårets utgång, då det praktiska behovet av siffrorna redan upphört. Med hänsyn härtill föreslago 1919 års sakkunniga, att sockenombudens definitiva uppgifter skulle avgivas redan i mitten av december och att häradsombudens preliminära uppgifter i stället skulle upphöra. Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida icke mitten av december åtminstone i mellersta och norra Sverige vore en alltför tidig tidpunkt för avgivande av de definitiva uppgifterna om skörden. Däremot torde tröskningarna vid mitten av januari hava fortskridit så långt, att jordbrukarna ägde en säker kännedom om skörden per hektar. Tidpunkten för de definitiva skördeuppgifternas avgivande torde därför böra flyttas till den 15 januari. Behovet av en första skördeberäkning gjorde sig gällande redan omedelbart efter skördens bärning, och för att så långt som möjligt tillgodose detta behov hade statistiska centralbyrån de senare åren gjort en uppskattning av skörden redan i samband med skörderapporten för september månad. Härigenom hade vunnits en åtminstone ungefärlig kännedom om skördeutfallet över två månader innan den s. k. preliminära skördeberäkningen fullbordats. I skörderapporten för september infordrades direkta uppgifter om skörden per hektar endast beträffande höstsäden. Även beträffande hö från odlad jord och naturlig äng samt höstsädshalm borde dock dylika uppgifter vid samma tidpunkt kunna lämnas, medan det däremot för övriga växtslag ännu torde vara för tidigt. En månad senare borde däremot uppgifter om skörden per hektar kunna lämnas även beträffande vårsäden och möjligen rotfrukterna, och det kunde med hänsyn härtill ifrågasättas, huruvida icke i samband med en ny skörderapport för oktober månad uppgifter om skörden per hektar borde införskaffas beträffande vårsäd (såväl kärna som halm) och rotfrukter. Härigenom skulle häradsombudens i mitten av november avgivna preliminära skördeuppgifter bliva överflödiga och statistiska centralbyråns årliga berättelse om årsväxten kunna indragas. Det vore av intresse att före vinterns inbrott äga kännedom om den nysådda höstsädens utveckling, och uppgifter härom, avgivna med användning av det i årsväxt- och skörderapporterna tillämpade siffersystemet, torde utan svårighet kunna infordras i den föreslagna, nya skörderapporten för oktober. Slutligen kunde det beträffande tidpunkten för de månatliga årsväxt- och skörderapporternas avgivande ifrågasättas, huruvida densamma icke lämpligen kunde flyttas från den sista till den 15 i varje månad, då rapporterna om höstsädens övervintring, vårsädden och skörden härigenom skulle bliva tidigare tillgängliga. I denna punkt vore ämbetsverken likväl icke beredda att i detta sammanhang framlägga definitivt förslag.

Beträffande kostnaderna för genomförandet av den föreslagna omläggningen av jordbruksstatistiken yttra slutligen ämbetsverken följande.

Vid de jordbruksstatistiska lokalundersökningarna hade ersättningen till lokalundersökarna jämte övriga med materialets insamling förbundna kostnader uppgått till 491.000 kronor. Härtill komme utgifterna

för utskrivandet av utdragen ur mantalslängderna samt materialets granskning och tabellering, vilket arbete kunde beräknas hava krävt omkring 7 kvinnliga biträden under åtta år, eller tillsammans 56 årsbiträden.

Vid 1919 års arealinventering och husdjursräkning hade ersättningen till livsmedelsnämnderna uppgått till 46,753 kronor. Bearbetningen hade krävt, oberäknat ledarens arbete, en tid av 492 arbetsmånader, eller 41 årsbiträden, och de härför utbetalta arvodena hade, dyrtidstillägg oberäknat, uppgått till 51,650 kronor. Härtill komme ledarens arvode, som för omkring 11 månader uppgått till sammanlagt 4,796 kronor.

Beträffande kostnaderna för de av 1919 års sakkunniga föreslagna jordbruksräkningarna hade de nämnda sakkunniga beräknat, att såsom ersättning till de lokala myndigheterna samt för kontroll och för uppläggande av föreslagna liggare skulle krävts ett belopp av 210,000 kronor för varje räkning. Härtill komme kostnader för tryckning av blanketter 10,000 kronor samt för materialets bearbetning 160,000 kronor, motsvarande arvode till 56 årsbiträden.

En statistisk bearbetning av materialet från de allmänna fastighetstaxeringarna i samma omfattning som den av statistiska centralbyrån år 1923 utförda försöksbearbetningen hade beräknats kräva en arbetskraft av en manlig ledare, en förste amanuens samt 40 kvinnliga biträden under ett år, vars avlönande, förutom dyrtidstillägg, skulle draga en kostnad av omkring 80,000 kronor.

En bearbetning av materialet i den här ifrågasatta omfattningen skulle emellertid, såsom av den framlagda redogörelsen för densamma närmare framginge, komma att gå avsevärt utom ramen för den egentliga jordbruksstatistiken. Skulle bearbetningen begränsas till endast de för jordbruksstatistiken direkt erforderliga arealuppgifterna, torde kostnaderna komma att uppgå endast till omkring halva det nyssnämnda beloppet, eller omkring 40,000 kronor.

En beräkning av kostnaderna för den här föreslagna allmänna jordbruksräkningen ställde sig på följande sätt:

Materialets insamling kunde beräknas komma att draga ungefär samma kostnader som vid 1919 års arealinventering och husdjursräkning, eller i runt tal 50,000 kronor. För bearbetningen krävdes lika stor arbetsstyrka som vid 1919 års nyssnämnda undersökning, eller 41 årsbiträden. Efter ett arvode, oberäknat dyrtidstillägg, av 1,710 kronor per år skulle alltså bearbetningskostnaderna uppgå till 70,100 kronor. Härtill komme ledarens arvode, som, under förutsättning att detsamma skulle komma att utgå efter löneklass B:19 i gällande avlöningsreglemente, för en tid av 12 månader skulle uppgå till 7,200 kronor. De totala kostnaderna vid en jordbruksräkning skulle således efter denna beräkning uppgå till 127,300 kronor.

De representativa undersökningar, som för åren mellan de allmänna jordbruksräkningarna ifrågasatts för möjliggörande av en uppskattnings förändringarna i arealens användning och kreaturens antal kunde var och en beräknas draga en kostnad av 5,000 kronor för uppgiftsinsamlandet och omkring 8,000 kronor för bearbetningen, eller tillsammans 13,000 kronor.

Över statistiska centralbyråns och lantbruksstyrelsens ovanberörda skrivelse har *statens besparingskommitté* den 16 februari 1925 avgivit infortrat utlåtande, vari anföres bland annat följande.

En närmare granskning av ämbetsverkens framställning gavs vid handen, att densamma innehölle tvenne olika moment. Det ena innebure, att en allmän jordbruksräkning måtte anordnas under 1925, varför skulle användas vissa på riksstaterna för åren 1921 och 1922 för ändamålet reserverade medel. Det andra momentet vore, att ämbetsverken angavs vissa riktlinjer för en omläggning av jämväl andra grenar av jordbruksstatistiken. Beträffande framställningen i vad densamma avsåge anordnande av *en allmän jordbruksräkning under 1925* hade kommittén icke kunnat undgå att finna den beräknade kostnaden 127,300 kronor, vilken, ökad med dyrtidstillägg och tryckningskostnader, torde stiga till in emot 150,000 kronor, synnerligen betydande. I det läge, vari kommitténs utredning angående den officiella statistikens planläggning för närvarande befunno sig, kunde kommittén ej angiva, huruvida nyssnämnda belopp motsvarade vad som med iakttagande av nödiga besparingar i statistiken borde användas för ett dylikt speciellt ändamål. Anslag å tillhoppa 140,000 kronor hade emellertid redan beviljats för en jordbruksräkning. Under dessa förhållanden ansåge sig kommittén för närvarande böra inskränka sig till följande yttrande.

Sasom i ämbetsverkens skrivelse utförligt framlades, vore jordbruksräkningen av grundläggande betydelse jämväl för den övervägande delen av annan jordbruksstatistik, och det syntes därför ändamålsenligt, att under det år, da jordbruksräkning ägde rum, den jordbruksstatistiska byråns arbetskrafter — med bortseende från dem, enligt uppgift cirka en fjärdedel av antalet, vilka sysslade med fattigvårds- och sparbanksstatistik m. m. — under byråchefens personliga ledning koncentrerades på bearbetningen av det vid ifrågavarande räkning insamlade materialet. Det kunde då givetvis icke alldeles undvikas, att vissa av byråns löpande arbeten därvid för tillfället finge skjutas åt sidan, men syntes konsekvenserna därav icke alltför svåra. Vad först beträffade byråns huvudpublikation, årsberättelsen Jordbruk och boskapsskötsel, syntes denna under ett jordbruksräkningsår lämpligen kunna sammansmälta med redogörelsen för resultaten av nämnda räkning. Av byråns övriga publikationer togo enligt uppgift sammandragen av årsväxt- och skörde-rapporterna samt berättelsen rörande årsväxten mycket liten arbetskraft i anspråk, och vad beträffade statistiken över jordbrukets binärningar, mejerihantering och fiske, syntes härvidlag i varje fall temporärt kunna vidtagas väsentliga inskränkningar utöver dem, som på besparingskommitténs förslag genom Kungl. Maj:ts beslut redan ägt rum i fråga om fiskeristatistiken. Även efter en dylik omgruppering syntes emellertid den jordbruksstatistiska byråns personal (för närvarande en byråchef, en t. f. auktarie, en förste amanuens och cirka 12 kvinnliga biträden) icke vara tillräcklig för att ensam kunna genomföra jordbruksräkningen, utan torde för detta ändamål erfordras en viss förstärkning av tillfälligt anställda räknebiträden. Det i ämbetsverkens framställning angivna antalet sådana, 41 anställda för ett år, syntes direkt grunda sig på erfarenheterna om arbetsåtgången vid 1919 års arealinventering och husdjursräkning. Vid nämnda undersökning underkastades emellertid materialet en mycket ingående bearbetning, varav resultatet bleve en berättelse i två delar, av vilka den förra redogjorde för den odlade jordens användning och antalet husdjur av olika slag, medan den senare redovisade åkerjordens användning och antalet kreatur inom olika storleksgrupper av brukningsdelar. Det förefölle, som om de relationstal, vilka framgått ur den senare, synnerligen

omsorgsfulla bearbetningen, hade ett bestående värde för en längre tid framåt, och att bearbetningen av materialet från den nu ifrågasatta jordbruksräkningen endast skulle behöva äsyfta att lämna sådana mera summariska uppgifter rörande arealfördelning och kreatursantal, vilka vore av direkt betydelse för den löpande nationella och internationella jordbruksstatistiken. En dylik förenklad bearbetning måste givetvis medföra en väsentlig minskning uti det för ett arbete av vida mera ingående och komplicerad natur beräknade personalbehovet. Skulle emellertid mot förmodan särskilda anledningar redan nu anses påkalla en bearbetning av sistnämnda art, syntes det enligt kommitténs mening böra tagas under allvarlig omprövning, huruvida icke arbetskostnaderna skulle kunna nedbringas genom att i stor utsträckning utbyta de manuella arbetsmetoderna mot maskinella anordningar.

Vad därefter beträffade det andra momentet i ämbetsverkens framställning, nämligen en preliminär plan till *omorganisation* av hela *jordbruksstatistiken*, hade kommittén icke funnit anledning att för närvarande taga definitiv ställning till detsamma. Kommittén ville därför inskränka sig till några randanmärkningar.

Vad kommittén i första rummet sakaade i den nu föreliggande planen vore en utredning rörande totalkostnaderna för statsverket av omorganisationsförslaget. Enär emellertid en dylik kostnadskalkyl vore en nödvändig utgångspunkt för en granskning ur de speciella synpunkter, kommittén hade att anlägga, hade kommittén på grundval av tillgängliga och för ändamålet införskaffade uppgifter sökt verkställa en om ock summarisk överslagsberäkning. Härav framginge, att den avdelning inom statistiska centralbyran, som utarbetade statistiken över jordbruket och dess binäringar, i form av löner och dyrtidstillägg, tryckningskostnader och expenser för närvarande droge en årskostnad av cirka 46,000 kronor. Denna kostnadssumma skulle enligt ämbetsverkens förslag ökas med totalkostnaderna för de periodiska areal- och jordbruksräkningarna, vilka, kalkylerade på samma sätt som i fråga om den löpande statistiken, gäve ett genomsnittsbelopp per år av cirka 56,000 kronor. Detta skulle innebära, att årliga genomsnittskostnaden för jordbruksstatistiken skulle överstiga 100,000 kronor, ett belopp, som, även med beaktande av denna statistikgrens betydelse såväl ur teoretiskt-vetenskaplig som praktiskt-politisk synpunkt, enligt kommitténs mening måste anses sasom alltför högt under nuvarande förhållanden. Till jämförelse finge meddelas, att kostnaderna för den danska jordbruksstatistiken, enligt av chefen för Det Statistiske Departement benäget lämnade uppgifter, för finansåret 1923—1924 utgjort i runt tal 70,000 danska kronor, motsvarande cirka 45,000 svenska kronor. Denna statistik redovisade en åkerareal motsvarande inemot tre fjärdedelar av den svenska och ett kreatursantal ungefär lika stort som i Sverige.

En huvudförklaringsgrund till den danska statistikens relativt laga produktionskostnader vore visserligen, att i Danmark varje jordbrukare vore genom lag förpliktad att årligen till Statistisk Departement avlämna statistiska uppgifter om åkerareal och kreatursantal, utan att någon som helst ersättning utbetalades vare sig till de uppgiftskyldiga eller till de insamlingsarbetet besörjande kommunalmyndigheterna. En dylik skyldighet kunde dock, särskilt med hänsyn till vissa från riksdagens sida gjorda uttalanden angående sättet för de jordbruksstatistiska primäruppgifternas insamling, näppeligen ifrågasättas för vårt lands vidkommande. Fastmer syntes man här, sasom ämbetsverken föreslagit och sasom tillämpades

exempelvis i Norge, böra för den fortlöpande jordbruksstatistikens del använda sig av den representativa undersökningsmetoden. Kommittén ville för sin del uttrycka den förhoppningen, att intresset för ingående och noggrann kunskap om jordbruksnäringens grundvalar bland vart lands jordbrukare vore så starkt, att det skulle visa sig möjligt att genom förmedling av hushållningssällskapens lokalavdelningar eller på annat lämpligt sätt kunna förmå åtminstone en tiodel av dem att kostnadsfritt avgiva för ändamålet nödiga årsuppgifter. Förefunnes icke ett dylikt intresse, torde andra utvägar för att nedbringa kostnaderna få tagas under övervägande.

Med anledning av det av statens besparingskommitté avgivna utlåtandet infordrades från *statistiska centralbyrån* yttrande över besparingskommitténs förslag till nedbringande av arbetskostnaderna för bearbetningen av materialet från den ifrågasatta jordbruksräkningen. I skrivelse den 27 februari 1925 har centralbyrån inkommit med begärda utlåtande, vari bland annat anföres följande.

För åstadkommande av besparingar i arbetskostnaderna för den ifrågasatta jordbruksräkningen föreslog besparingskommittén, att under det år, då jordbruksräkning ägde rum, den jordbruksstatistiska byråns arbetskrafter i huvudsak koncentrerades på bearbetningen av det vid räkningen insamlade materialet. Att vissa av byråns löpande arbeten därvid måste skjutas åt sidan, ansågo kommittén icke behöva medföra några alltför svåra konsekvenser, såvida vissa förenklingar och inskränkningar vidtoges i de årliga publikationerna.

Vad först beträffade berättelsen Jordbruk och boskapsskötsel föresloges, att densamma året för jordbruksräkningen sammansloges med redogörelsen för resultaten av nämnda räkning. En möjlighet till inskränkning i den löpande jordbruksstatistiken erbjödes onekligen därigenom, att för det år, då särskild jordbruksräkning hölles, sådana uppgifter angående åkerjordens användning, som för närvarande måste införskaffas från varje socken, icke bleve erforderliga, och den arbetskraft, som sysselsattes med deras bearbetning, lösgjordes. Ifrågasatt arbete hade inom centralbyrån krävt omkring $\frac{1}{2}$ årsbiträde. I övrigt hade däremot centralbyrån förgäves sökt utfinna, vilka nämnvärda besparingar i arbetskostnader kommittén ansett genom den ifrågasatta sammanslagningen skulle vinnas. Statistiska centralbyrån utginge nämligen ifrån, att de beräkningar av skördens storlek och värde, som tillsammans med uppgifterna om åkerarealens användning upptog $\frac{5}{6}$ av den ifrågasatt berättelsens innehåll och för vilkas skull jordbruksräkningen i främsta rummet verkställdes, alltjämt skulle utföras. Vare sig de sedan publicerades såsom hittills i en särskild berättelse eller tillsammans med redogörelsen för jordbruksräkningen, komme arbetet i statistiska centralbyrån med skördeberäkningarnas utförande att bli detsamma. Därest vidare uppgifterna om åkerjordens användning, för undvikande av dubbelpublicering, utslötes ur den årliga berättelsen, torde även tryckningskostnaderna bli ungefär desamma, vare sig de båda berättelserna sammansloges eller utgaves var för sig. I fråga om de båda berättelsernas sammanslagning hade centralbyrån i övrigt ingen annan invändning att göra, än att därigenom redogörelsen för jordbruksräkningen måste bli åtskilliga månader försenad. De definitiva uppgifterna om skörden inkomme nämligen icke till

statistiska centralbyrån förrän under mars månad, varefter granskningen och bearbetningen av desamma vidtoge, under det att resultaten av jordbruksräkningen torde kunna föreligga färdiga redan i början av det nya året.

Hela den egentliga jordbruksstatistiken krävde för närvarande en arbetskraft av endast $3\frac{1}{2}$ kvinnliga årsbiträden. Om därifrån avräknades $\frac{1}{2}$ årsbiträde med hänsyn till den bortfallna bearbetningen av sockenuppgifterna om åkerjordens användning, återstode för jordbruksstatistiken endast tre biträden. Då denna arbetskraft skulle utföra såväl det omfattande räknearbetet för de definitiva skördeberäkningarna som även arbetet med den preliminära skördeberättelsen och med sammandragen av årsväxt- och skörderapporterna, torde det vara uppenbart, att några ytterligare inskränkningar i denna obetydliga personal icke vore möjliga att vidtaga.

Även i avseende på statistiken över jordbrukets binärningar, mejerihantering och fiske, ansåge besparingskommittén väsentliga inskränkningar kunna vidtagas utöver dem, som redan ägt rum i fråga om fiske. Efter genomförande av dessa inskränkningar, vilka av Kungl. Maj:t hade beslutats i enlighet med ett av statistiska centralbyrån avgivet utlåtande, men med frångående av besparingskommitténs i frågan avgivna förslag, komme statistiken över fisket att kräva ett biträde. Vad mejeristatistiken beträffade, krävde densamma en arbetskraft på $1\frac{3}{4}$ årsbiträde. Om över huvud taget någon årlig statistik skulle upprättas över jordbrukets båda, nu nämnda binärningar, torde någon nämnvärd minskning i den härför använda personalen icke vara möjlig. Skulle likväl en del av ifrågavarande personal överflyttas till jordbruksräkningen, måste följden bliva, att det löpande arbetet bleve i motsvarande mån försenat. Då statistiska centralbyrån personal redan nu vore för liten, så att under en följd av år särskilda förstärkningsanslag måst beviljas för den uppkomna arbetsbalansens avhjälpande, syntes det mindre lämpligt att på den av besparingskommittén föreslagna vägen beröva centralbyrån en del av dess redan förut knappt tillmätta personal.

Besparingskommittén hade vidare anmärkt på ämbetsverkens förslag, att för jordbruksräkningen måtte förordnas en särskild ledare med en tjänsteställning, ungefär motsvarande förste aktuariers (löneklass B 19). Innebörden i detta förslag hade dock aldrig varit, att jordbruksräkningen helt skulle frigöras från byråchefens å den jordbruksstatistiska byrån överinseende; på samma sätt som vid 1919 års undersökning skulle denne givetvis under alla förhållanden komma att personligen omhänderhava det betydelsefulla förberedande arbetet, särskilt med upprättande av formulär till blankett för uppgifternas införskaffande och av instruktion för de lokala organen, samt även under arbetets fortgång övervaka detsamma och svara för den slutliga berättelsens innehåll. Då på grund av det begränsade utrymmet i statistiska centralbyråns ämbetslokaler det komme att bliva nödvändigt att förlägga arbetet med jordbruksräkningen till särskild lokal utanför centralbyrån, hade det däremot icke ansetts lämpligt, att den närmaste arbetsledningen vid ifrågavarande räkning, som givetvis krävde ledarens ständiga närvaro, utövades av byråchefen, som icke utan stor olägenhet för arbetet i övrigt kunde vara helt borta från centralbyrån. Upplysningsvis förtjänade i detta sammanhang nämnas, att ifrågavarande byråchef under år 1924 ägnat endast omkring hälften av sin arbetstid åt statistiken över jordbruket och dess binärningar. I övrigt hade hans ar-

betstid upptagits med arbete för övriga grenar av statistiken samt med handläggning av sådana allmänna ärenden, vilka enligt gällande arbetsfördelning tillkomme den jordbruksstatistiska byrån. Det vore framför allt den nyorganiserade fattigvårdsstatistiken, som under det gångna året krävt och även under det innevarande krävde en avsevärd del av byråchefens arbete. Med hänsyn till det nu sagda, och då för jordbruksräkningen komme att behöva anställas en mycket stor personal (vid motsvarande undersökning år 1919 hade densamma vissa tider uppgått till 100 personer), hade det syntts lämpligt, att särskild ledare för räkningen förordnades och att denne erhöle förste aktuariers tjänsteställning, ett förslag som centralbyrån för sin del alltjämt ansåge sig böra vidhålla.

I fråga om bearbetningen av det vid den ifrågasatta jordbruksräkningen insamlade materialet hade besparingskommittén föreslagit, att densamma måtte begränsas till de mera summariska uppgifter, som vore av direkt betydelse för den löpande nationella och internationella jordbruksstatistiken, och att därför den vid 1919 års undersökning verkställda fördelningen av materialet efter brukningsdelarnas storlek nu icke skulle utföras. Statistiska centralbyrån instämde till fullo med kommittén däruti, att det utan jämförelse viktigaste ändamålet med den ifrågasatta jordbruksräkningen vore att bringa till stånd uppgifter av förstnämnda slag, utan vilka en någorlunda säker skördeberäkning icke längre kunde göras och likaså vår kännedom om kreatursstammens storlek fortfarande komme att bliva i högsta grad otillräcklig. Även en mera ingående bearbetning av materialet med fördelning på storleksgrupper vore emellertid önskvärd. Såsom kommittén framhölle, gjordes en dylik bearbetning vid 1919 års undersökning, och de härigenom vunna uppgifterna till belvsnig av växtodlingens och kreaturskötselns omfattning och karaktär vid det större och mindre jordbruket hade kommit till flitig användning såväl inom det praktiskt-politiska som inom det teoretiskt-vetenskapliga området. Verkningarna av de föregående krisåren hade emellertid ännu icke upphört år 1919, och, såsom i den tryckta berättelsen för sagda års arealinventering och husdjursräkning upprepade gånger betonades, återspeglade de där framlagda siffrorna ingalunda normala förhållanden. Sedan sådana numera i huvudsak åter inträtt inom jordbruksproduktionen, skulle det onekligen vara av stort värde, därest det större och mindre jordbruket kunde ställas under en nv, siffermässig belvsnig, vilket endast kunde ske genom en detaljerad bearbetning av det vid räkningen insamlade materialet.

De kostnader, en dylik, mera detaljerad bearbetning skulle medföra, torde icke heller komma att uppgå till något mera avsevärt belopp. En sammanräkning av de för varje särskild brukningsdel avgivna primäruppgifterna måste ju under alla förhållanden äga rum, och det ökade arbetet bestode huvudsakligen endast däri, att blanketterna före sammanräkningen måste fördelas på ett tiotal storleksgrupper samt de för varie socken upprättade, detaljerade arbetstabellerna därefter sammanräknades för större områden och slutligen för hela riket. Det vore svårt att exakt ange den härigenom uppstående merkostnaden, men med ledning av erfarenheterna från 1919 års undersökning ansåge sig centralbyrån, om den manuella arbetsmetoden bibehölles, böra uppskatta densamma till omkring 7,000 kronor. Därest, såsom centralbyrån i det följande föreslagit, den elektriska bearbetningsmetoden komme till användning, torde merkostnaden kunna nedbringas ytterligare till högst 3,000 kronor. Då en jordbruksräkning under alla förhållanden måste draga avsevärda kostnader, syntes

det centralbyrån ändamålsenligt att ytterligare offra ett i jämförelse med totalkostnaderna ganska obetydligt belopp för möjliggörande av att det insamlade materialet fullständigt utnyttjades och därigenom full valuta erhöles för de gjorda utgifterna.

För nedbringande av arbetskostnaderna hade kommittén ifrågasatt ett utbytande i stor utsträckning av de manuelle arbetsmetoderna mot maskinella anordningar. Denna fråga hade givetvis redan tidigare varit under övervägande inom statistiska centralbyrån. Vid en jämförelse mellan bearbetningskostnaderna enligt de båda nyssnämnda metoderna hade det därvid visat sig, att den elektriska metoden under vissa förutsättningar kunde beräknas ställa sig något billigare än den manuelle, ehuru besparingens storlek i avsevärd mån begränsades därigenom, att på grund av mångfalden av uppgifter för varje brukningsdel det måste för var och en sådan utstansas icke mindre än tre räknkort. En oundgänglig förutsättning för att den maskinella metoden över huvud taget skulle medföra någon besparing vore dock, att för maskinernas skötande tillgång funnes tillfullständig personal, och då centralbyrån i sitt förslag till plan för jordbruksräkningen ansåge sig böra bibehålla den manuelle metoden, berodde detta framför allt därpå, att byrån icke vågade för jordbruksräkningen påräkna dylik personal. Vid den pågående bearbetningen av 1920 års folkräkning funnes visserligen personal, som en längre tid varit svsselsatt med dylikt arbete, men då planen för jordbruksräkningen upprättades, var det ännu av flera skäl i hög grad osäkert, huruvida någon del därav skulle kunna avvaras för den senare räkningen. Sedan dess hade emellertid arbetet vid folkräkningen fortskridit så långt, att det åtminstone svntes sannolikt, att utan större olägenheter en del av dess personal omkring den 1 augusti skulle kunna överflyttas till jordbruksräkningen och att ett par av de elektriska maskinerna från och med den 1 oktober skulle kunna disponeras för samma ändamål. Under sådana förhållanden svntes otvivelaktigt nu tillfället åtskilligt gynnsammare att övergå till den maskinella metoden om också av hänsyn till folkräkningens arbeten bearbetningen av jordbruksräkningens material icke omedelbart kunde påbörjas med full arbetskraft, och en viss försening av arbetet därför icke torde kunna undvikas. Skulle emellertid en maskinell bearbetning komma till användning, vore det för övrigt nödvändigt, att räkningen utfördes under 1925, då ett följande år den nu vid folkräkningen samlade personalen hunnit skingras och därjämte extra kostnader uppstode, om nya maskiner måste förhyras och inmonteras.

Med anledning av de i viss mån förändrade förhållandena ansåge sig centralbyrån böra framlägga en beräkning av kostnaderna för en bearbetning av materialet från jordbruksräkningen medelst den maskinella metoden, ehuru med reservation för beräkningens exakthet med hänsyn till den alltför förefintliga ovissheten i avseende på den personal, som kunde påräknas för arbetet. Enligt denna beräkning uppginge kostnaderna för hyra av maskinerna och anskaffning av räknkortet till omkring 10.000 kronor, under det att personalbehovet skulle uppgå till omkring 24 årsbiträden jämte en tekniskt kunnig person för tillsyn och reparation av maskinerna. I saknad av kännedom om efter vilka grunder avlöningen till den extra ordinarie personalen efter den 1 instundande juli komme att fastställas, hade centralbyrån för de kvinnliga extra befattningshavarna utgått från en medelavlöning på 1.710 kronor om året. För avlöning av personalen jämte den föreslagna ledaren åtginge därvid, oberäknat dyr-

tidstillägg, ett belopp av i runt tal 50,000 kronor. Lades härtill de nyssnämnda kostnaderna för maskinerna, erhöles ett belopp av 60,000 kronor, med vilket kunde jämföras den till 77,300 kronor beräknade personalkostnaden för materialets bearbetning enligt den manuella metoden. Då alltså med användande av maskinell bearbetning en besparing av omkring 17,000 kronor kunde beräknas uppstå, ansåge sig centralbyrån böra föreslå, att bearbetningen av materialet från den ifrågasatta jordbruksräkningen utfördes enligt denna metod med användande av Holleriths elektriska räknemaskiner.

Av de här beräknade kostnaderna utgjordes, såsom förut nämnts, 10,000 kronor av utgifter för maskinerna och dylikt, och då centralbyrån förutsatte, att detta belopp finge tagas från vederbörande huvudtitels anslag till expenser m. m., skulle av de å riksstaten för en allmän jordbruksräkning reserverade medlen å 140,000 kronor erfordras ett i jämförelse med föregående beräkning med 27,000 kronor nedsatt belopp, eller i runt tal 100,000 kronor.

Besparingskommittén hade slutligen i sitt förevarande yttrande även inlåtit sig på en jämförelse mellan de totala kostnaderna för jordbruksstatistiken i Sverige och Danmark, och ehuru sagda jämförelse icke direkt inbegreps inom det ämne, varöver statistiska centralbyrån ålagts att avgiva yttrande, ansåge sig centralbyrån dock icke böra underlåta att upptaga densamma till skärskådande. Vad därvid till en början beträffade årskostnaderna för den nuvarande svenska statistiken över jordbruket och dess binärningar upptog kommittén dem till cirka 46,000 kronor. Därvid syntes emellertid kommittén hava fört byråchefens avlöning helt och hållet på jordbruksstatistikens konto, ehuru, som förut nämnts, hans arbetstid till omkring hälften ägnades åt andra uppgifter. Toges som sig borde hänsyn härtill, nedbringades det ifrågavarande beloppet från 46,000 kronor till omkring 40,000 kronor. Likaså hade kommittén, i direkt strid mot de av statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen framlagda kostnadsberäkningarna, upptagit kostnaderna för de av ämbetsverken föreslagna periodiska areal- och jordbruksräkningarna alltför högt. Ehuru ämbetsverken uttryckligen framhållit, att de på jordbruksstatistiken belöpande kostnaderna för en bearbetning av materialet från en allmän fastighets-taxering kunde beräknas till omkring 40,000 kronor, syntes desamma av kommittén hava upptagits till 80,000 kronor, och vid beräkningen av årskostnaderna för de representativa undersökningarna hade kommittén tydligen underlåtit taga hänsyn till, att dylika undersökningar icke behöfde utföras de år, då allmänna jordbruksräkningar ägde rum, och att alltså enligt ämbetsverkens plan representativa undersökningar skulle förekomma endast åfå gånger under loppet av en 10-årsperiod. Härigenom hade kommittén fått upp ifrågavarande kostnader till cirka 56,000 kronor i stället för 48,000 kronor. Med de av kommittén antagna utgångspunkterna skulle alltså de totala årskostnaderna för den svenska jordbruksstatistiken komma att uppgå till omkring 88,000 kronor, under det att de av kommittén uppgåves komma att överstiga 100,000 kronor.

Icke heller det andra ledet i sagda jämförelse, eller kostnaderna för den danska jordbruksstatistiken, kunde statistiska centralbyrån godtaga såsom direkt jämförbart med motsvarande svenska belopp. I Danmark utgaves varken fiskeri- eller mejeristatistiken av det statistiska ämbetsverket, och, enligt vad centralbyrån under hand erfarit, avsåge de för detta land angivna kostnaderna endast den egentliga jordbruksstatistiken. Frånräkna-

des mejerier och fiske även för Sveriges del, komme att såsom kostnader för den egentliga jordbruksstatistiken stå emot varandra för Sverige 74,000 svenska kronor och för Danmark 70,000 danska kronor. Vid jämförelse mellan de båda senast nämnda beloppen finge icke förbises, att antalet brukningsdelar, vilket antal i första hand vore avgörande i fråga om kostnaderna, vore omkring dubbelt så stort i Sverige som i Danmark och att på grund av olikheter i rådande pris- och lönenivåer en omräkning av dansk valuta till svensk efter gällande kurs icke utan vidare kunde göras. Slutligen ville centralbyrån i detta sammanhang understryka den av besparingskommittén angivna förklaringsgrunden till den billigare danska statistiken och därtill ytterligare framhålla, att de danska kommunala myndigheterna utan ersättning icke endast insamlade primärmaterialet utan även införde detsamma på arbetstabellerna och sammanräknade uppgifterna sockenvis. Om allt detta arbete även i Sverige lades på de kommunala myndigheterna, skulle statens kostnader för en jordbruksräkning nedbringas med åtminstone 50 procent.

I infortrat utlåtande har slutligen *statskontoret* den 7 mars 1925 anfört.

Statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen hade erinrat, att jämlikt de numera gällande allmänna grunderna för hushållningssällskapens organisation skulle från och med år 1925 i varje socken eller, där särskilda lokala förhållanden så påkallade, annat motsvarande område finnas en underavdelning av hushållningssällskapet med uppgift, bland annat, att lämna bidrag vid jordbruksräkningar. Frågan om jordbruksräkningarnas lokala organisation kunde därför betraktas såsom löst. Det torde emellertid vara nödvändigt, att underavdelningarna erhöles ersättning av statsmedel för sitt arbete. I likhet med vad som skedde vid vissa motsvarande undersökningar under kristiden hade ämbetsverken ansett, att denna ersättning kunde fastställas till 10 öre för varje fullständigt ifylld blankett.

Statskontoret tillåte sig i detta avseende framhålla, att hushållningssällskapen alltsedan tillkomsten år 1865 av jordbruksstatistiken till en början utan direkt ersättning av statsmedel ombesörjt såväl insamlingen av primäruppgifter som dessa uppgifters bearbetning samt sedermera efter jordbruksstatistikens omläggning under åren 1913—1920 genom lokalundersökningar ombesörjt insamlandet av jordbruksstatistiska uppgifter mot åtnjutande av bidrag av statsmedel med hälften av kostnaderna härför. Det nu föreliggande förslaget syntes däremot avse att bereda hushållningssällskapen och deras underavdelningar full ersättning för den befattning med denna statistik, som fortfarande skulle tillkomma dem. Statskontoret ifrågasatte, huruvida en sådan anordning kunde vara välbetänkt. Hushållningssällskapen syntes snarare böra göras intresserade av, att jordbruksstatistiken icke komme att för det allmänna draga större kostnader än som oundgängligen vore nödigt. I sådant syfte syntes det förut tillämpade förfarandet vara att föredraga, då hushållningssällskapen härigenom skulle få ett påtagligt intresse av att söka nedbringa dessa kostnader. Hushållningssällskapen eller deras underavdelningar syntes därför själva böra såväl ombesörja som bekosta detta arbete och av statsverket erhålla bidrag till kostnaderna med viss andel, exempelvis med hälften eller två tredjedelar av de utgifter, som de härför finge vidkännas.

Därest en sådan anordning emellertid icke ansåges böra vidtagas, utan ersättning skulle, på sätt som av ämbetsverken hemställts, utgå med visst belopp för varje ifylld blankett, syntes det föreslagna ersättningsbeloppet,

vilket på sin tid torde hava bestämts med hänsyn till under kristiden rådande penningvärde, böra ej oväsentligt nedsättas.

I utlåtande den 27 februari 1925 hade statistiska centralbyrån gjort en beräkning av kostnaderna för en bearbetning av materialet från jordbruksräkningen medelst maskinella arbetsmetoder. Kostnaderna för hyra av maskiner och anskaffning av räknekort hade därvid upptagits till omkring 10,000 kronor, och hade centralbyrån därvid förutsatt, att detta belopp finge disponeras från vederbörande huvudtitels anslag till expenser. Kostnaderna för dessa maskinella arbetsmetoder, varigenom behovet av levande arbetskraft i väsentlig grad inskränktes, syntes emellertid knappast böra bestridas från nionde huvudtitels allmänna expensanslag utan torde få utgå från de för jordbruksräkningen beviljade särskilda anslag.

Frågan om jordbruksstatistikens omläggning i sin helhet föreligger ännu icke i det skick, att slutgiltig ståndpunkt därtill kan tagas. Att jag här så utförligt, som skett, redogjort för statistiska centralbyråns och lantbruksstyrelsens utkast till omorganisation av jordbruksstatistiken är beroende därpå, att för den händelse beslut vid innevarande riksdag fattas om anordnande under 1925 av en allmän jordbruksräkning, vilket jag vill tillstyrka Kungl. Maj:t att föreslå, därav torde som konsekvens följa, dels att införskaffandet av uppgifter om arealens användning och husdjurens antal även sedermera skall ske genom jordbruksräkningar och dels att komplettering av dessa uppgifter skall äga rum enligt den representativa metoden. Något bindande uttalande för att jordbruksräkningarna skola företagas med fem års mellanrum eller att representativa undersökningar skola ske alla år, då jordbruksräkning icke äger rum, läser däremot icke vara nödvändigt.

Vad angår anordnandet under 1925 av en allmän jordbruksräkning, vill jag tillstyrka statistiska centralbyråns och lantbruksstyrelsens förslag, dock att, som besparingskommittén och centralbyrån föreslagit, den maskinella arbetsmetoden kommer till användning samt att statskontorets anmärkningar dels beträffande täckandet av kostnaderna för hyra av räknemaskiner m. m. och dels ifråga om nedbringandet av ersättningen för uppgifternas insamlade iakttagas. I det senare avseendet kan icke nu avgöras, om hushållningssällskapen böra åläggas att deltaga i dessa kostnader. Att träffa avgörande härvidlag torde böra överlämnas åt Kungl. Maj:t. Men även om hushållningssällskapen icke skulle komma att deltaga i kostnaderna, läser dock såsom statskontoret påpekat kostnaderna för uppgifternas insamlade genom nedsättning av ersättningen per blankett kunna avsevärt nedbringas, varför jag här räknar med en minskning av dessa kostnader till hälften. Efter vad sålunda anförts torde kostnaderna för här avsedda jordbruksräkning böra beräknas till:

materialets insamling	kronor 25,000
bearbetning av materialet inkl. maskinhyra m. m.	» 60,000
	<hr/>
	summa kronor 85,000.

Departements-
che/en.

Med återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att för anordnande under 1925 i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan av mig föreslagits av en allmän jordbruksräkning må tagas i anspråk erforderligt belopp av de av riksdagen å extra stat för ett vart av åren 1921 och 1922 för anordnande av en sådan räkning anvisade medel.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Vid protokollet:

Nils Flodman.